GLOBACOM

Communicatieve restmogelijkheden van personen met ernstige afasie snel en dynamisch in kaart brengen

Frank Paemeleire

Afasieconferentie *"State of the Art 2025"*
4 oktober 2025

MARIA MIDDELARES

artevelde hogeschool
LID VAN DE ASSOCIATIE UNIVERSITEIT GENT

www.mixreeks.be

GLOBAMIX deel 2

- Laatste boek in de MIX-reeks
- GLOBAMIX: werkboeken voor **dynamisch assessment** bij personen met ernstige afasie en/of cognitieve communicatiestoornissen
- GLOBACOM onderdeel van GLOBAMIX 2

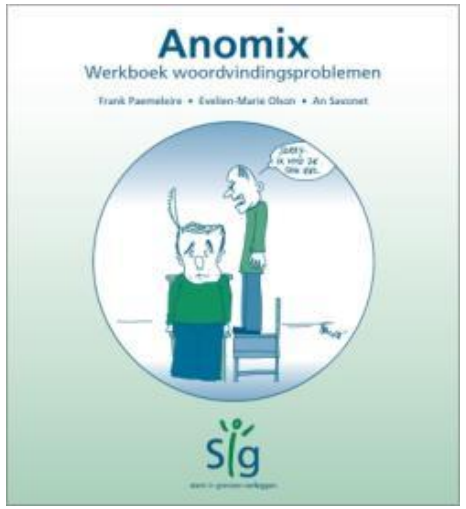

2005

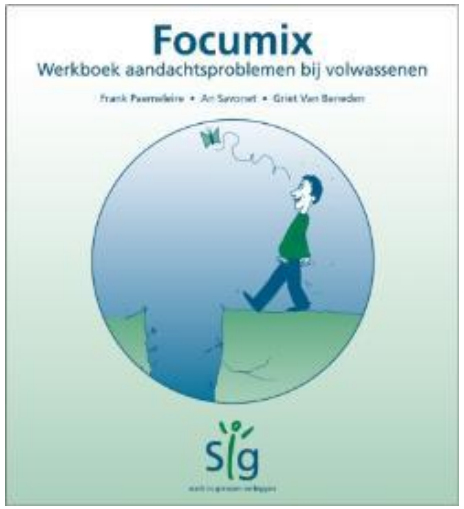

2007

2009

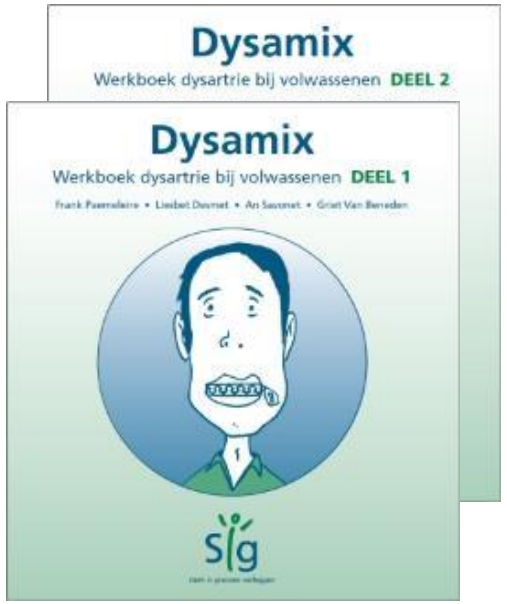

2011 & 2013

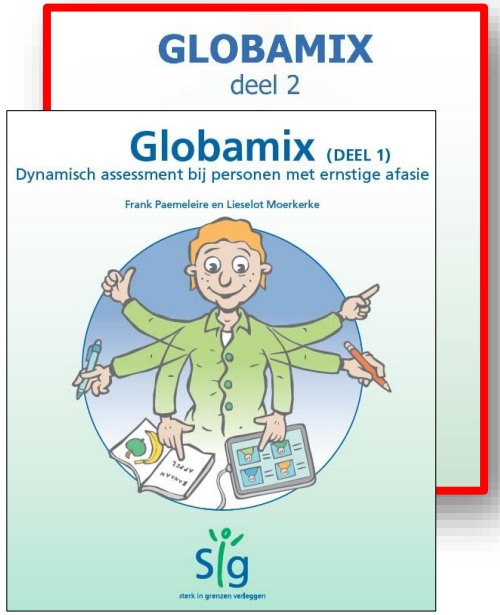

2020 & 2025

- **Klassiek assessment** bij PMEA: frustrerend, weinig sensitief voor verandering, onderschatting restmogeljkheden, … (Paemeleire & Moerkerke, 2019)
- Weinig of geen materiaal specifiek voor personen met ernstige afasie (Moerkerke et al., 2017)
- Doel GLOBAMIX is **exploreren** van restmogelijkheden ➡ ingangspoorten voor behandeling en begeleiding
  & hierbij frustratie proberen beperken

Conform aanbeveling 1 van UGV 1 (richtlijn 2025)

Paemeleire, F., & Moerkerke, L. (2019). Dynamisch assessment bij personen met ernstige afasie. *Logopedie, 32*(4), 5-17. download
Moerkerke, L., Paemeleire, F., & Robert, E. (2017). Boston assessment of severe aphasia (BASA): een meerwaarde bij het onderzoek van personen met globale afasie? *Logopedie, 30*(3), 19-31. download

Kenmerken dynamisch assessment bij PMEA

(Paemeleire & Moerkerke, 2019)

- **Aangepaste input:** taalbegrip ondersteunen, verticale pagina's en items centreren, …
- **Aangepaste output**: aanwijsstok, ja/nee-blokjes, manipuleerbaar materiaal (matchen in plaats van aanwijzen)

Paemeleire, F., & Moerkerke, L. (2019). Dynamisch assessment bij personen met ernstige afasie. *Logopedie, 32*(4), 5-17.

Kenmerken dynamisch assessment bij PMEA

(Paemeleire & Moerkerke, 2019)

- **Leerbaarheid**: veel items, meerdere afnames, spreiden over verschillende sessies, …
- **Observaties**: uitgebreide kwalitatieve analyses (scoreformulier)

"[…] deficits are diagnostic and positive performance is prognostic" (*Collins, 2005, p. 188)*

Paemeleire, F., & Moerkerke, L. (2019). Dynamisch assessment bij personen met ernstige afasie. *Logopedie, 32*(4), 5-17.

Kenmerken dynamisch assessment bij PMEA

(Paemeleire & Moerkerke, 2019)

- **Cueing**: (geruisloos aanbieden)
  - ❑ Score 1
  - ❑ Score 0
    - ❑ C+ juist na cue(s)
    - ❑ C – fout na cue(s)

3A: objecten uit geheugen tekenen	__ / 2		
a. Glas	*❒ 1 ❒ 0*	*❒ C+ ❒ C-*	*❒ foto opnieuw tonen ❒ feedback geven ❒ hulp bij tekenen ❒ natekenen*
1. Emmer	❒ 1 ❒ 0	❒ C+ ❒ C-	❒ foto opnieuw tonen ❒ feedback geven ❒ hulp bij tekenen ❒ natekenen
2. Gitaar	❒ 1 ❒ 0	❒ C+ ❒ C-	❒ foto opnieuw tonen ❒ feedback geven ❒ hulp bij tekenen ❒ natekenen

Paemeleire, F., & Moerkerke, L. (2019). Dynamisch assessment bij personen met ernstige afasie. *Logopedie, 32*(4), 5-17.

Scores 1 geven beeld van wat PMEA momenteel, zonder hulp kan
Scores C+ geven beeld van wat PMEA met hulp zou kunnen
Scores C – geven aan wat vermoedelijk voorlopig geen zinvolle invalshoek behandeling is

Overzicht scores	Aantal correcte reacties (zonder cue)	%C+ (aantal items correct na cue(s)/aantal items waarbij cue(s) werden gegeven x 100)
Taak 1: Eén symbool boodschap	8 / 8 = 100 %	C totaal: / C+: / %C+: /
Taak 2: Eén symbool antwoord	3 / 6 = 50 %	C totaal: 3 C+: 2 %C+: 67
Taak 3: Twee symbool boodschap (op één pagina)	1 / 8 = 12 %	C totaal: 7 C+: 3 %C+: 43
Taak 4: Twee symbool boodschap (op twee pagina's)	2 / 8 = 25 %	C totaal: 6 C+: 6 %C+: 100
Totaal	14 / 30 = 47 %	C totaal: 16 C+: 11 %C+: 69

Positieve observaties

- ☒ De persoon met afasie volgt de handelingen van de logopedist terwijl deze door het boek bladert en de opdracht uitlegt.
- ☒ De persoon met afasie opent spontaan het boek om een gegeven boodschap over te brengen.
- ☒ De persoon met afasie bladert door het boek en zoekt er gericht naar een pagina. → maar soms onoplaan lang
- ☒ De persoon met afasie stopt bij een pagina en zoekt er gericht naar een item.
- ☒ De persoon met afasie wijst doelgericht (al dan niet correct) specifieke prenten/woorden aan. → prima met linker wijsvinger
- ☒ De persoon met afasie gebruikt naast het communicatieboek spontaan volgende communicatieve ondersteuning succesvol (flexibiliteit):
  - ☐ Spraak ☐ Gebaren
  - ☐ Tekenen ☒ Mimiek like/dislike
  - ☐ Schrijven ☐ Andere:
- ☐ De persoon met afasie zet (al dan niet-succesvol) door om de boodschap over te brengen.

D houdt boodschappen vast terwijl ze zoekt.

GLOBAMIX – Deel 1 (Paemeleire & Moerkerke, 2020) - 5 -
© Sig vzw

Collins, M. (2005). Global Aphasia. In L L LaPointe (Ed.), *Aphasia and related neurogenic language disorders* (pp 186-198). New York: Thieme.

DEEL 1

Ziekte en aandoening

DEEL 2

- Presemantische vaardigheden
- Niet-talige cognitie
- Taalproductie
- Taalbegrip
- Non-verbale semantiek
- NV communicatie (tekenen/gebaren)

- Ja/nee-vragen
- Totale communicatie

- Natuurlijke communicatie
- Activiteiten & participatie

- Evaluatie gebruik communicatiehulpmiddel
- Communicatiepartners
- Informatiefolders

- Vragenlijsten persoonlijke factoren

Conform aanbeveling 3 & 4 van UGV 1 (richtlijn 2025)
Zie tabel meetinstrumenten: link

- Kwaliteit van leven
- **GLOBACOM**

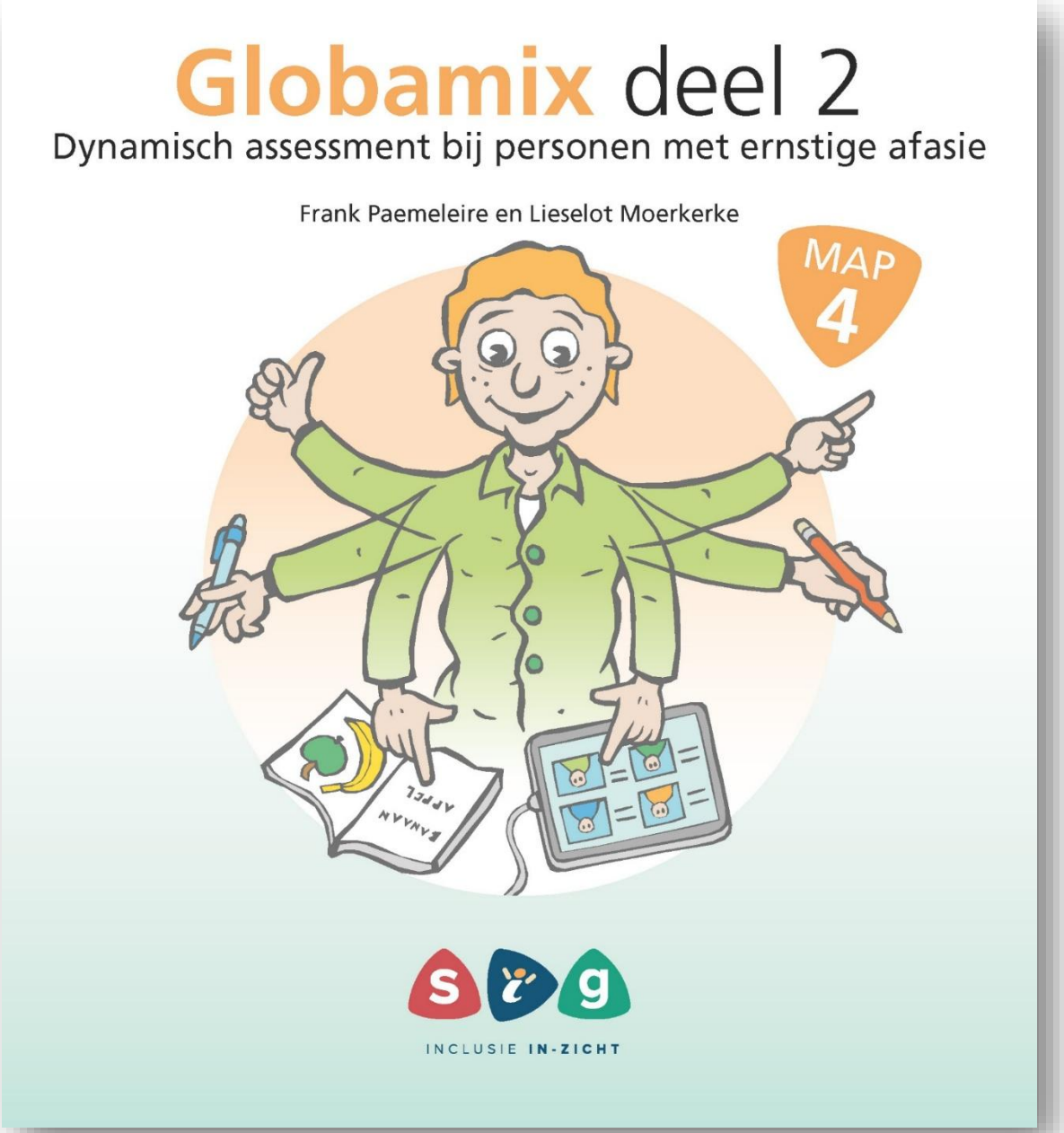

GLOBACOM

- Selectie taken GLOBAMIX **deel 1 & 2**
- Doel: **eerste beeld** krijgen van communicatieve restmogelijkheden
- **Géén** sensitieve afasietest! (komt ná diagnose ernstige afasie)
- **Korte afnameduur** (afname kan met of zonder cueing)
- Basis van geïndividualiseerd **communicatie-advies +** gericht **uitgebreider dynamisch assessment**

Taalbegrip	**___ / 20**
Auditief taalbegrip: matchen	___ / 6
Auditief taalbegrip: opdrachten	___ / 4
Visueel taalbegrip: matchen	___ / 6
Visueel taalbegrip: opdrachten	___ / 4
Taalproductie	**___ / 9**
Mondeling benoemen	___ / 5
Schriftelijk benoemen	___ / 4
Ja/nee-reacties	**___ / 6**
Non-verbale communicatie	**___ / 15**
Tekenen	___ / 2
Begrip gebaren	___ / 4
Productie gebaren	___ / 4
Communicatiebord: noden aangeven	___ / 3
Communicatiebord: voorkeuren aangeven	___ / 2
	Totaalscore ___ / 50

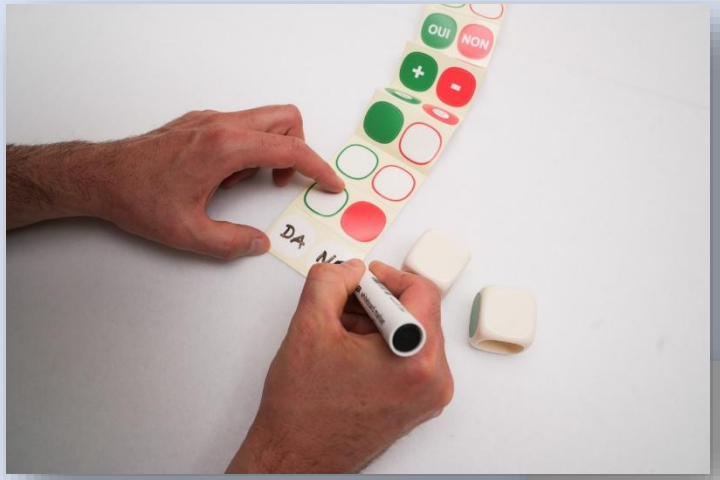

Exploratieve dataverzameling proefversie (Paemeleire, 2023)

- 13 volwassenen met matig-ernstige/ernstige afasie na CVA (testing in acute fase, meestal binnen eerste week)
- Conclusies
  - Afname is haalbaar in acute fase (duur en frustratie beperkt) én is ook informatief
  - Veel verschillende profielen (bijv. visueel/auditief en verbaal/non-verbaal)
  - Iedere PMEA kon iets ('revealing competence')
  - Laagste scores: taalproductie (mediaan 4/50)
  - Hoogste scores: non-verbale communicatie (mediaan 30/50)
  - Bij non-verbale communicatietaken worden vaak cognitieve stoornissen duidelijk (neglect, perseveratie, apraxie, …)

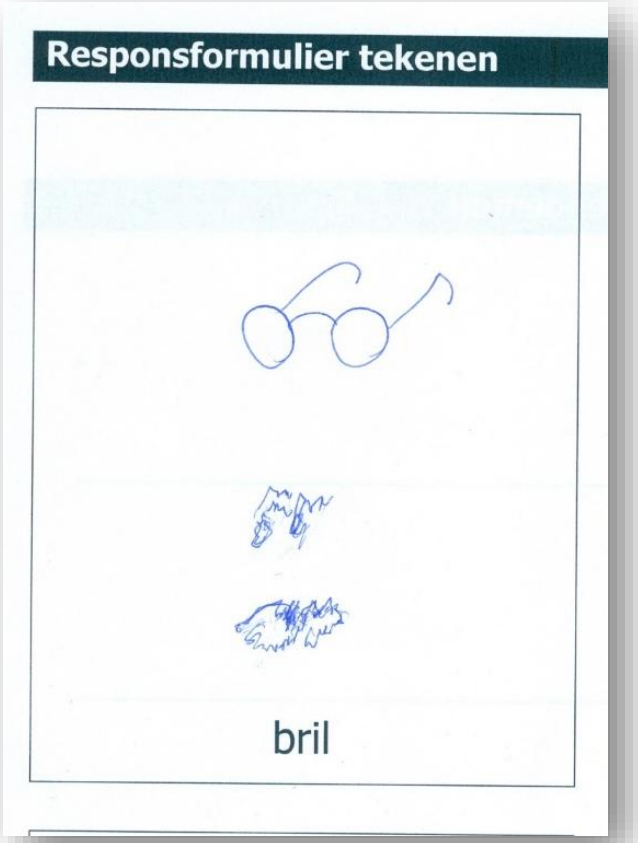

Dataverzameling 70-plussers zonder NAH (Pollez, 2025)

- 30 personen getest in thuissituatie
  - Leeftijd: 70-86 jaar (mediaan 77 jaar)
  - Opleidingsniveau: 12/30 proefpersonen scholing tot 14 jaar
- MoCA: range 16-29/30, 50% had score < 26/30 (cut off)!
- **GLOBACOM**
  - 15 personen met ≥ 26/30 op MoCA ➡ gemiddelde score GLOBACOM **49,8/50**:
    - 12 personen 50/50
    - 3 personen 49/50 (links/rechts verwarring, bal wordt niet herkend, kan geen appel tekenen)
  - Totale groep ➡ gemiddelde score GLOBACOM **49/50**:
    (laagste score: GLOBACOM 39/50 → door persoon met MoCA van 18/30)
    - *Leeftijd: 5 personen 80+ allemaal maximale score*

Pollez, F. , Moerkerke, L., & Paemeleire, F. (2005). *Evaluatie van de GLOBACOM bij 70-plussers: een verkennend onderzoek bij 30 ouderen zonder hersenletsel* [bachelorproef]. Gent: Arteveldehogeschool.

Voorbeeld uit praktijk

Taalbegrip		**12 / 20**
• Auditief taalbegrip: matchen	4 / 6	
• Auditief taalbegrip: opdrachten	1 / 4	
• Visueel taalbegrip: matchen	5 / 6	
• Visueel taalbegrip: opdrachten	2 / 4	
Taalproductie		**0 / 9**
• Mondeling benoemen	0 / 5	
• Schriftelijk benoemen	0 / 4	
Ja/nee-reacties		**2 / 6**
Non-verbale communicatie		**10 / 15**
• Tekenen	0 / 2	
• Begrip gebaren	4 / 4	
• Productie gebaren	1 / 4	
• Communicatiebord: noden aangeven	3 / 3	
• Communicatiebord: voorkeuren aangeven	2 / 2	
	Totaalscore	**24 / 50**

Visueel taalbegrip (7/10) beter *dan auditief taalbegrip (5/10) Twijfelt vaak tussen semantisch verwante items (bijv. koe/paard)*

Weinig productieve mogelijkheden, kan ook niet herhalen (jargon), ***kan wel kopiëren (én helpt taalbegrip****!)*

Duidelijk afwijkend (invloed van taal-begrip), ***selecteert wel consequent 1 item met behulp van ja/nee-blokjes!***

Conceptueel probleem bij tekenen.

Begrijpt gebaren *maar kan ze niet op verzoek herkenbaar produceren*

Kan keuze aangeven door selectie niet-hiërarchisch vocabularium *(foto's)*

8 dagen post onset

Communicatie-advies 8 dagen post onset

- **Begrip**
  - Ondersteun het taalbegrip door **kernwoorden te noteren** en meneer op deze woorden te wijzen (dit remt ook zijn jargon/logorhee op natuurlijke wijze af). Laat hem eventueel het woord kopiëren.
  - Wees expressief en **gebruik zelf gebaren** om te ondersteunen wat je zegt/vraagt.
- **Expressie**
  - Laat meneer keuzes maken aan de hand van een persoonlijk relevant **visueel/geschreven vocabularium**.

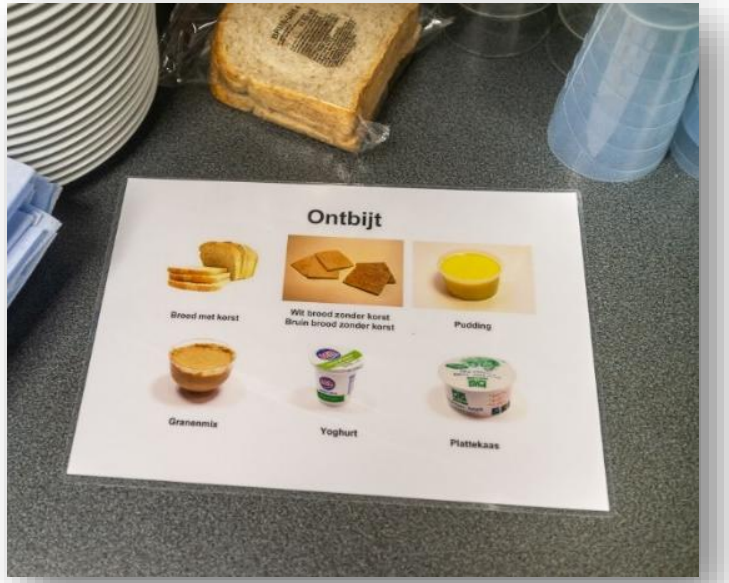

➡ Gebruik folders ‘ernstige afasie’ en ‘het begrijpen van taal ondersteunen’

Informatiefolder ernstige afasie

Iemand uit jouw omgeving werd getroffen door een ernstige afasie.
In deze folder leggen we uit wat afasie is en hoe je de persoon kan helpen.

Afasie is een **taalstoornis** door een ziekte of aandoening in de hersenen (ook wel **niet-aangeboren hersenletsel** of NAH genoemd). Bij ernstige afasie is het vaak zo dat zowel het **spreken, begrijpen, lezen als schrijven** erg moeilijk verlopen. De problemen met het spreken vallen het meest op maar de persoon begrijpt vaak ook maar een beperkt deel van wat je zegt. Hierdoor verloopt de communicatie met de naasten heel moeilijk. De persoon wordt **voor een groot deel afhankelijk** van mensen uit de omgeving. De impact is dus heel groot.

Als er nog andere uitvalsverschijnselen zijn, zoals een halfzijdige verlamming, dan begeleidt een heel **team** de persoon. De logopedist houdt zich specifiek bezig met de taal- en communicatiestoornissen en zal kijken welke **restmogelijkheden** er zijn en hoe de communicatie verbeterd kan worden. **Samenwerking met de naasten** is hierbij heel belangrijk. De logopedist zal je informatie geven en tonen hoe je de communicatie met de persoon met afasie het beste kan aanpakken. In een latere fase leert de logopedist welke strategieën en hulpmiddelen je zelf kan gebruiken om de **communicatie te ondersteunen**.

Heb je naar aanleiding van deze folder **vragen**? Noteer ze, je kan ze tijdens het volgende contact met de logopedist bespreken.

Meer informatie over afasie kan je vinden op:
www.afasie.be (Vereniging Afasie VZW, Vlaanderen)
www.afasienet.com (AfasieNet, Nederland)

© Sig vzw

Het begrijpen van taal ondersteunen

Wat is het?

Bij personen met een ernstige afasie is er altijd sprake van problemen met het begrijpen van wat mensen zeggen of vragen. Je kan het begrijpen op verschillende manieren ondersteunen.

Hoe doe je het?

Zorg eerst en vooral dat je de **aandacht** van de persoon hebt (bijv. zeg zijn/haar naam). Ga op **gelijke hoogte** zitten en maak **oogcontact**. Als de persoon een verlamming heeft, ga dan aan de niet-verlamde zijde zitten.

Pas jouw manier van spreken aan:

- Spreek op een **rustig tempo**.
- Gebruik **korte, eenvoudige zinnen**.
- **Benadruk** en **herhaal** de belangrijkste woorden uit de zin.

Ondersteun wat je zegt met:

- **Schrijven**: schrijf de belangrijkste woorden (kernwoorden) op als je iets zegt of vraagt aan de persoon. Toon het woord terwijl je de zin herhaalt of op een andere manier formuleert.
- **Gelaatsuitdrukking**: wees expressief met jouw gelaat.
  (bijv. geef een vragende blik bij een vraag.)
- **Gebaren**: gebruik gebaren die je boodschap ondersteunen.
  (bijv. maak een drinkgebaar als je vraagt "Wil je nog iets drinken?")
- **Voorwerpen in de kamer aanwijzen**: wijs indien mogelijk de voorwerpen waarover je spreekt aan in de kamer.
  (bijv. wijs naar het brood als je vraagt "Wil je nog een boterham?")
- **Gebruik beeldmateriaal**: toon beeldmateriaal zoals foto's, een eigen tekeningetje, kaarten en filmpjes. (bijv. wijs een plaats op een digitale kaart aan als je wil uitleggen dat jullie ergens naar toe gaan.)

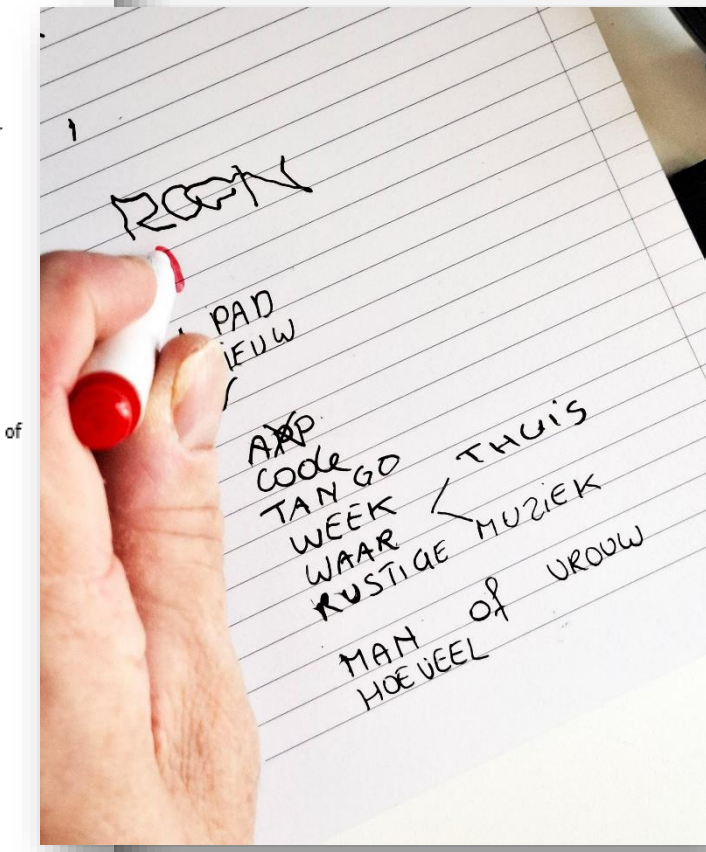

© Sig vzw

Taalbegrip		**15/20**
• Auditief taalbegrip: matchen	**6 / 6**	
• Auditief taalbegrip: opdrachten	1 / 4	
• Visueel taalbegrip: matchen	**6 / 6**	
• Visueel taalbegrip: opdrachten	2 / 4	
Taalproductie		**0 / 9**
• Mondeling benoemen	0 / 5	
• Schriftelijk benoemen	0 / 4	
Ja/nee-reacties		**6/6**
Non-verbale communicatie		**15/15**
• Tekenen	2 / 2	
• Begrip gebaren	4 / 4	
• Productie gebaren	4 / 4	
• Communicatiebord: noden aangeven	3 / 3	
• Communicatiebord: voorkeuren aangeven	2 / 2	
	Totaalscore	**36 / 50**

Eenvoudig taalbegrip (woord/zin) geen fouten meer bij selectie, zowel visueel als auditief
Lichaamsgebonden opdrachten identieke score (taalbegrip zonder visuele referenten nog erg zwak!)

Geen verbetering

Nu perfecte scores (> beter taalbegrip)

Gerichte non-verbale expressie heel goed, geen symptomen van non-verbaal semantische stoornissen meer opgemerkt (≈ klinisch oordeel)

EVOLUTIE

22 dagen post onset

Responsformulier tekenen

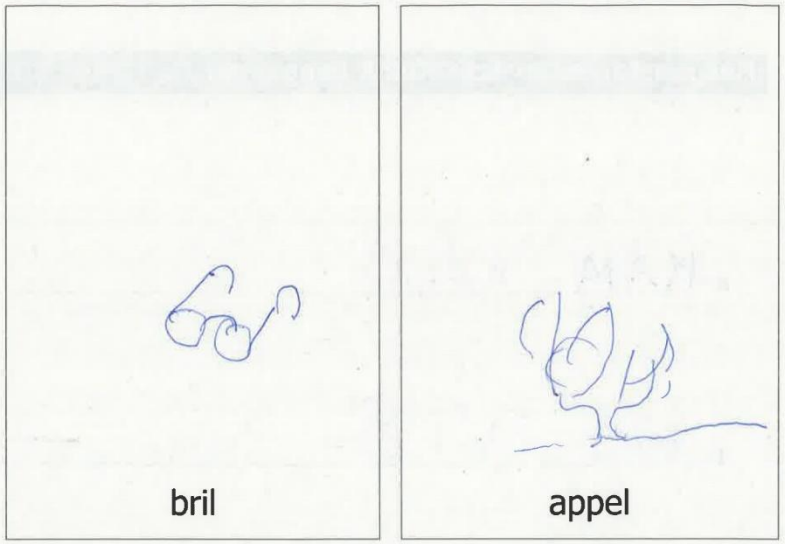

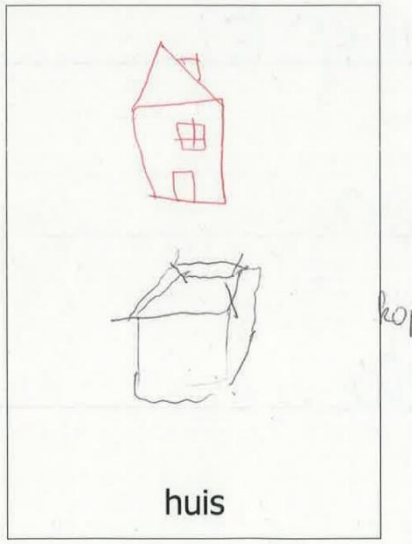

kopiëren ✓
non-verbale semantiek

8 dagen post onset

Responsformulier tekenen

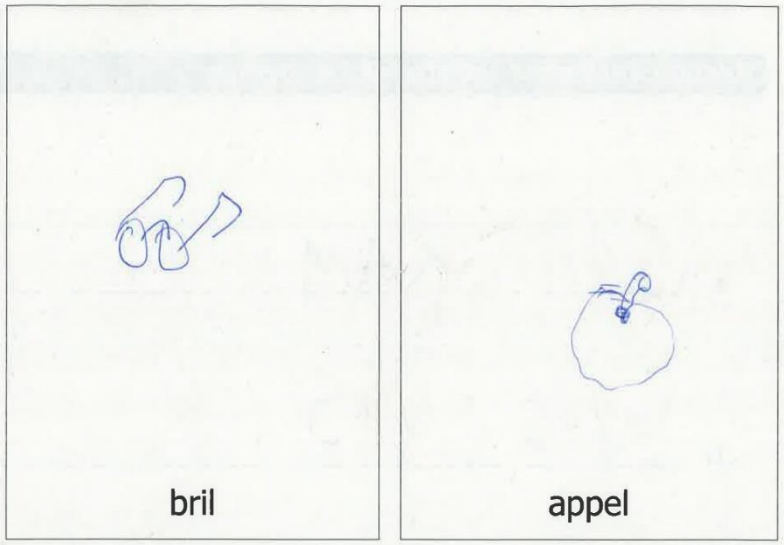

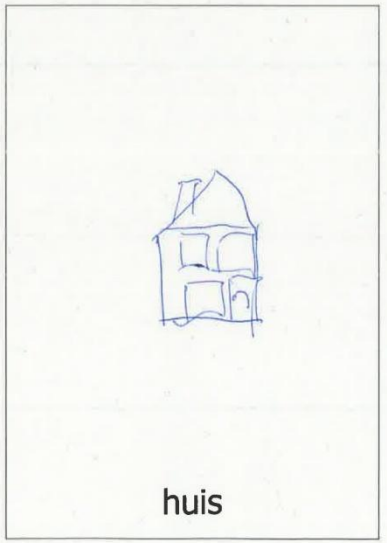

22 dagen post onset

Communicatie-advies 22 dagen post onset

- Begrip
  - Ondersteun het taalbegrip door **kernwoorden te noteren** en meneer op deze woorden te wijzen.
  - Wees expressief en **gebruik zelf gebaren**.
- Expressie
  - Stel **ja/nee-vragen** en gebruik de ja/nee-blokjes.
  - Voer een gesprek aan de hand van **selectie uit geschreven keuzes**.
  - Stimuleer hem om:
    - **Gebaren te maken** (door ‘intensive modelling’)
    - **Zelf foto’s te maken** om te vertellen over recente gebeurtenissen (bijv. “Wat deed je zaterdag?”)
  - Als jullie er niet uit geraken: vraag om belangrijkste **concept te tekenen** (geef potlood en papier).

➡ Gebruik folders ‘ja/nee-vragen stellen’ en ‘gesprek met geschreven keuzes’

Ja/nee-vragen stellen

Wat is het?

Als een persoon met afasie weinig duidelijk kan maken, is het zinvol om zelf ja/nee-vragen te stellen. Hierdoor kan je proberen te achterhalen wat de persoon wil zeggen of wat zijn mening over iets is. Het is belangrijk om dit volgens een bepaalde systematiek te doen. Als er ernstige problemen met het begrijpen zijn, werkt deze strategie niet goed.

Hoe doe je het?

- Stel **eenvoudige ja/nee-vragen** en schrijf de kernwoorden op. Dit laatste helpt de persoon om de vraag te begrijpen.
- Werk systematisch: **begin breed en stel steeds specifiekere vragen**.
- **Verander niet te snel en te veel van onderwerp**. Ga dieper in op een bepaald onderwerp door meer vragen te stellen.
- Wanneer de persoon geen ja/nee kan zeggen of aanwijzen, kan het nodig zijn om dit te ondersteunen door gebruik te maken van ja/nee-blokjes of te reageren op vragen met een ja/nee-label (zie andere folder).
- **Het kan helpen als je het antwoord steeds opschrijft**. Dit geeft het gesprek zichtbaar structuur. Vaak kan de persoon aan de hand van de schriftelijke neerslag bevestigen of dit het was wat hij/zij precies wou zeggen.

Voorbeeld

Je komt thuis en de persoon met afasie wil jou iets duidelijk maken.

Je probeert door ja/nee-vragen te achterhalen waarover het precies gaat:

- *Gaat het over jouw lichaam? NEE*
- *Gaat het over iets in huis? NEE*
- *Kwam er iemand op bezoek? JA*
  - *Was het familie? JA*
    - *Was het onze zoon? NEE*
    - *Was het onze kleindochter? JA!*

© Sig vzw

Gesprek met geschreven keuzes

Wat is het?

Via deze strategie kan de persoon tijdens een echt gesprek voorkeuren duidelijk maken en informatie delen. Dit kan de persoon veel voldoening geven omdat hij betrokken wordt. Een 'gesprek met geschreven keuzes' (ook wel 'schrijfgesprek' genoemd) vraagt van de gesprekspartner wel enige creativiteit en doorzettingsvermogen omdat de communicatiepartner zowel vragen als antwoordmogelijkheden moet verzinnen.

Hoe doe je het?

- Je voert een gesprek met de persoon over een **onderwerp dat hem/haar interesseert** of over iets wat jij wil weten. Je bespreekt **nieuwe informatie**. je stelt dus **geen vragen waar je het antwoord al op weet.**
- Je schrijft de **kernwoorden van jouw vraag** op en stelt ze ook mondeling. Indien mogelijk ondersteun je de vraag met een gebaar.
- Je schrijft vervolgens (maximum vijf) **mogelijke logische antwoorden** op de vraag onder elkaar op. Dit gebeurt meestal in blokletters omdat die goed leesbaar zijn. Als laatste optie schrijf je 'anders', zo kan de persoon aangeven dat het antwoord niet bij de opties staat. Je kan eventueel ook een tekening bij ieder woord zetten, zo begrijpt de persoon het mogelijk beter.
- **Lees vervolgens één voor één de opties hardop** voor terwijl je ze ook aanwijst. De persoon kan bij iedere optie verbaal of non-verbaal aangeven of hij ze 'aanvaardt' of afwijst'. Sommige personen kunnen zelf het antwoord van hun keuze aanwijzen in de reeks.
- Er wordt vervolgens op basis van het antwoo
  opties gesteld. Zo komen we tot een echt (
- Zowel de vragen als de antwoorden worden
  heeft een aantal voordelen: de structuur van

© Sig vzw

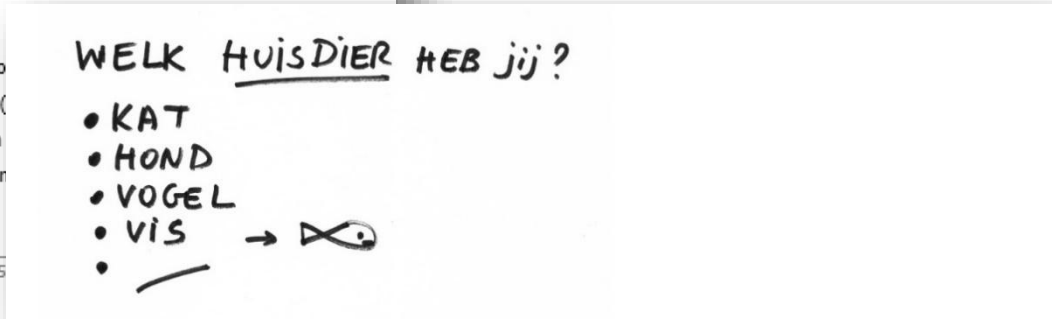

Dataverzameling PMEA acute fase

(Paemeleire & Moerkerke, 2026-2027)

- Multicentrische studie: Algemeen Ziekenhuis Maria Middelares (Gent, België) en Algemeen Ziekenhuis Groeninge (Kortrijk, België)
- Onderzoeksvragen?
  - Effect van cueing (verschil 0 scores en C+ scores)
  - Terugkerende profielen van sterktes/zwaktes (taalbegrip, taalproductie, ja/nee-vragen, non-verbale communicatie)
  - Evoluties van deelscores (bijv. taalbegrip versus taalproductie)
  - …

MARIA MIDDELARES
GezondheidsZorg met een Ziel

az | groeninge
kortrijk

Frank Paemeleire

Neurologopedist, docent & projectleider postgraduaat Neurogene Communicatiestoornissen

Bedankt voor jullie aandacht!

Online studiedag
“Assessment en behandeling van ernstige afasie
Aan de slag met GLOBAMIX deel 2”
30 oktober 2025 – info via www.sig-net.be

Nieuwe start Postgraduaat Neurogene Communicatiestoornissen september 2026
https://www.arteveldehogeschool.be/nl/opleidingen/postgraduaat/neurogene-communicatiestoornissen

Hieronder kan je vier klinische artikels over GLOBAMIX downloaden.

- Moerkerke, L., Paemeleire, F., & Robert, E. (2017). Boston Assessment of Severe Aphasia (BASA): een meerwaarde bij het onderzoek van personen met globale afasie? *Logopedie, 30*(3), 19-31.
  Download hier het artikel
- Paemeleire, F., & Moerkerke, L. (2019). Dynamisch assessment bij personen met ernstige afasie. *Logopedie, 32*(4), 5-17.
  Download hier het artikel
- Paemeleire, F., Moerkerke, L., & Fierens, L. (2021). Communicatie-ondersteuning bij volwassenen met ernstige afasie: GLOBAMIX als toolbox om restvaardigheden te exploreren. *Signaal Digitaal, 1*(1), 1-10.
  Download hier het artikel
- Paemeleire, F., & Moerkerke, L. (2022). Assessment en behandeling van communicatiepartner-afhankelijke personen met afasie. *Logopedie, 35*(3), 20-30.
  Download hier het artikel